

ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัติ
อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

Some Observations on Competent Courts according to the
Arbitration Act B.E. 2545 (2002)

อรรัมภา ไวยมุข์
Awnrumpa Waiyamuk

อาจารย์ประจำ
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
169 ถนนลงหาดบางแสน ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี
Full-Time Lecturer
Faculty of Political Science and Law, Burapha University,
Long-Haad Bangsaen Road, Saensuk, Muang, Chonburi
Corresponding author Email : awnrumpa@gmail.com

มุกกระจ่าง จรณี
Mookkrachang Charani

อาจารย์ประจำ
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
169 ถนนลงหาดบางแสน ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี
Full-Time Lecturer
Faculty of Political Science and Law, Burapha University,
Long-Haad Bangsaen Road, Saensuk, Muang, Chonburi
Corresponding author Email : mookcharani@gmail.com

(Received: November 21, 2023; Revised: January 23, 2024; Accepted: February 2, 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับศาลที่มีเขตอำนาจตามมาตรา 9 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เพื่อพยายามตอบคำถามว่าสิทธิของคู่กรณีในการเลือกศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัติดังกล่าวมีมากน้อยเพียงใด โดยวิเคราะห์แนวทางการวินิจฉัยตีความบทบัญญัติดังกล่าวจากศาลไทย คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล และกฎหมายต้นแบบของคณะกรรมการสิทธิการสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่าคู่กรณีไม่สามารถเลือกศาลใดศาลหนึ่งในสี่ศาลที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 ได้โดยอิสระ การพิจารณาเขตอำนาจของศาลแต่ละศาลในมาตราดังกล่าวยังคงจำเป็นต้องพิจารณากฎหมายฉบับอื่นประกอบด้วย นอกจากนี้การขาดบทบัญญัติที่ชัดเจนของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เกี่ยวกับขอบเขตสภาพบังคับทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้เกิดประเด็นคำถามทางกฎหมายและข้อพิพาทเกี่ยวกับ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัตินี้ในกรณีที่มีการอนุญาโตตุลาการมีลักษณะระหว่างประเทศโดยไม่จำเป็น

บทความนี้มีข้อเสนอแนะว่า พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ควรกำหนดขอบเขตสภาพบังคับทางภูมิศาสตร์ให้ชัดเจนในลักษณะเดียวกันกับกฎหมายต้นแบบเพื่อกำหนดเขตอำนาจของศาลไทยในการอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ สำหรับเขตอำนาจระหว่างศาลภายในประเทศ ควรกำหนดเขตอำนาจระหว่างศาลยุติธรรมและศาลปกครอง และของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งกำหนดศาลที่มีเขตอำนาจในขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ และในการเพิกถอนหรือบังคับคำชี้ขาดแยกจากกันให้มีความชัดเจน

คำสำคัญ : ศาลที่มีเขตอำนาจ, อนุญาโตตุลาการ, พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ

Abstract

This article aims to study issues related to competent courts under Article 9 of the Arbitration Act B.E. 2545 (2002) to answer the question of how much discretion parties have in choosing a competent court under the mentioned act. The analysis considers the interpretation of the provisions by Thai courts, the Committee on Jurisdiction of Courts, and the Model Arbitration Law provided by the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL).

The study reveals that parties cannot freely choose any of the four designated competent courts in Article 9. The assessment of the jurisdiction of each competent court mentioned in Article 9 still requires consideration of other applicable laws. Furthermore, the lack of clear provisions in the Arbitration Act B.E. 2545 (2002) regarding geographical jurisdiction issues leads to unnecessary legal questions and disputes concerning competent courts under the Act, especially in cases involving international arbitration.

The article suggests that the Arbitration Act B.E. 2545 (2002) should clearly define the geographical scope of jurisdiction of Thai courts, aligning it with international legal standards. For domestic jurisdiction, the article proposes clearly designating the jurisdiction of the Courts of Justice and Administrative Courts, as well as specifying the jurisdiction of the Intellectual Property and International Trade Court. Additionally, it recommends clearly specifying the competent court in granting assistance in arbitration proceedings and in the annulment or enforcement of arbitral awards.

Keywords : Competent Courts, Arbitration, Arbitration Act

บทนำ

การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เป็นการระงับข้อพิพาทที่คู่กรณีตกลงกันเสนอข้อพิพาทของตนที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้บุคคลภายนอกซึ่งเรียกว่า อนุญาโตตุลาการ ให้ทำการชี้ขาดข้อพิพาทโดยอาจเป็นการตัดสินชี้ขาดโดยอาศัยกฎหมายหรืออาศัยหลักความสุจริต และเป็นธรรม (ex aequo et bono) โดยคำชี้ขาดเป็นที่สุดและผูกพันคู่พิพาท สำหรับกฎหมายว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการนอกศาลของไทยในปัจจุบันได้แก่ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ซึ่งในการยกร่างก็ได้มีการนำเอากฎหมายต้นแบบ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “UNCITRAL Model Arbitration Law”) มาเป็นต้นแบบในการยกร่าง¹ อย่างไรก็ตามความแตกต่างที่สำคัญจากกฎหมายต้นแบบดังกล่าวคือ กฎหมายอนุญาโตตุลาการของไทยมีลักษณะเป็นกฎหมายอนุญาโตตุลาการแบบเดี่ยว

---

¹ ธวัชชัย สุวรรณพานิช, คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2558), หน้า 41.

ใช้บังคับกับทั้งการอนุญาโตตุลาการภายในประเทศ (Domestic Arbitration) และการอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (International arbitration) ในขณะที่ UNCITRAL Model Arbitration Law กำหนดขอบเขตไว้ที่การอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศ (International Commercial Arbitration) เท่านั้น

สำหรับข้อได้เปรียบของการอนุญาโตตุลาการเมื่อเทียบกับการใช้กระบวนการทางศาลของรัฐคือ หากคู่พิพาทให้ความร่วมมือในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการ กระบวนการระงับข้อพิพาทก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว และสามารถรักษาความลับของข้อพิพาทได้ นอกจากนี้ การบังคับคำชี้ขาดในต่างประเทศก็สามารถทำได้ง่ายกว่าการบังคับคำพิพากษาของศาลของรัฐ รวมถึงเป็นที่ยอมรับได้ง่ายกว่าการระงับข้อพิพาททางศาลในข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนต่างชาติกับรัฐผู้รับการลงทุน (Host state) ดังนั้นการอนุญาโตตุลาการจึงเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่นิยมใช้ในการระงับข้อพิพาททางธุรกิจและการลงทุนระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามกฎหมายว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยไม่ได้จำกัดขอบเขตการใช้วิธีการระงับข้อพิพาทดังกล่าวไว้เฉพาะสำหรับข้อพิพาทที่มีลักษณะระหว่างประเทศเท่านั้น การอนุญาโตตุลาการสำหรับข้อพิพาททางแพ่งและพาณิชย์ที่ไม่ได้มีองค์ประกอบต่างประเทศ (Foreign elements) เข้ามาเกี่ยวข้องก็อาจเลือกใช้การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการได้

ถึงแม้การอนุญาโตตุลาการจะเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกที่คณะอนุญาโตตุลาการสามารถวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทได้ โดยคำชี้ขาดที่คณะอนุญาโตตุลาการทำขึ้นนั้นผูกพันคู่กรณีที่จะต้องปฏิบัติตามคำชี้ขาดนั้น แต่ในบางกรณีศาลของรัฐอาจเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอนุญาโตตุลาการได้ในหลายบทบาทซึ่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการของไทยในปัจจุบันได้บัญญัติรับรองอำนาจหน้าที่ไว้ อาทิเช่น

- 1) ในขั้นตอนการบังคับตามสัญญาอนุญาโตตุลาการ (มาตรา 14) กล่าวคือ หากคู่กรณีฝ่ายหนึ่งได้นำข้อพิพาทที่อยู่ในขอบเขตของสัญญาอนุญาโตตุลาการมายื่นฟ้องต่อศาลของรัฐโดยหลักแล้วศาลของรัฐที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีที่รับฟ้องคดีไว้นั้น หากคู่กรณีอีกฝ่ายเข้ามายื่นคำร้องคัดค้านก็ต้องจำหน่ายคดีเพื่อให้คู่กรณีไปดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการก่อน

- 2) เมื่อมีการเริ่มกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการแล้ว ในระหว่างดำเนินการกระบวนการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการ กฎหมายบัญญัติให้ศาลของรัฐมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือคู่กรณีและคณะอนุญาโตตุลาการในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ได้แก่ การออกคำสั่งเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราว (มาตรา 16) การตั้งอนุญาโตตุลาการ (มาตรา 18) การวินิจฉัยกรณีมีการคัดค้านอนุญาโตตุลาการ (มาตรา 20) การวินิจฉัยการสิ้นสุดการเป็นอนุญาโตตุลาการ (มาตรา 21) การ

วินิจฉัยเกี่ยวกับอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการ (มาตรา 24) การออกหมายเรียกพยาน มีคำสั่งให้ส่งเอกสารหรือวัตถุ (มาตรา 33) การสั่งเรื่องค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในชั้นอนุญาโตตุลาการ และคำป้วยการอนุญาโตตุลาการ (มาตรา 46)

3) เมื่อมีคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการออกมาแล้ว ฝ่ายที่แพ้ตามคำชี้ขาดอาจต้องการใช้สิทธิเพิกถอนคำชี้ขาดซึ่งต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลของรัฐ (มาตรา 40) หรือกรณีคู่กรณีฝ่ายที่ชนะตามคำชี้ขาดต้องการพึ่งอำนาจศาลในการบังคับตามคำชี้ขาด (มาตรา 41-42)

สำหรับศาลที่มีเขตอำนาจที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุญาโตตุลาการนอกศาล พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 มาตรา 25 ได้กำหนดให้ ศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้แก่ 1) ศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขต 2) ศาลที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขต 3) ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งเสนอต่ออนุญาโตตุลาการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา 9 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 บัญญัติไว้เพียงว่า “ให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง หรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค หรือศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาลหรือศาลที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้น เป็นศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้”

จากการที่บทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดศาลที่มีเขตอำนาจไว้หลายศาลและใช้คำว่า “หรือ” คั่นระหว่างศาลต่าง ๆ อาจทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นการที่กฎหมายให้สิทธิคู่กรณีเลือกศาลที่จะยื่นคำร้องในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการได้ขอแค่เพียงเป็นศาลใดศาลหนึ่งตามที่มาตรา 9 บัญญัติไว้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติมิได้เป็นเช่นนั้น เนื่องจากศาลแต่ละศาลที่ระบุไว้ในมาตรา 9 ไม่อาจเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ได้ในทุกกรณี และเกิดประเด็นพิพาทเกี่ยวกับศาลที่มีเขตอำนาจในขั้นตอนต่าง ๆ

สำหรับ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ในขั้นตอนการบังคับสัญญาอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 14 นั้นเป็นเรื่องที่ไม่มีประเด็นปัญหาเนื่องจาก ศาลที่รับฟ้องคดีที่อาจอยู่ภายใต้สัญญาอนุญาโตตุลาการต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งอยู่ภายใต้ข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการนั้น ส่วนในชั้นกระบวนการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการ และการเพิกถอนและบังคับคำชี้ขาดยังคงมีประเด็นให้ต้องพิจารณาว่า ศาลใดในประเทศไทยเป็นศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ ในกรณีใดบ้าง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมแนวทางการวินิจฉัยขอบเขตอำนาจระหว่าง

ศาลของหน่วยงานต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวกับ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามมาตรา 9 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เพื่อพยายามตอบคำถามว่าสิทธิของคู่กรณีในการเลือก “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีมากน้อยเพียงใด รวมถึงระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติดังกล่าว เพื่อเป็นฐานสำหรับการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคืบต่อไป โดยเริ่มจากแนวทางการตีความมาตรา 9 สำหรับกรณีการอนุญาโตตุลาการสำหรับข้อพิพาทจากสัญญา ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน (1) ตามด้วยแนวการตีความเรื่องเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศในคดีอนุญาโตตุลาการ (2) สำหรับการอนุญาโตตุลาการที่มีสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) ในต่างประเทศ มีประเด็นที่ยังรอความชัดเจนทางกฎหมาย ได้แก่ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ในการช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ (3) รวมถึง “ศาลที่มีเขตอำนาจ” สำหรับการบังคับคำชี้ขาดที่สร้างขึ้นในต่างประเทศ (4)

1. “ศาลที่มีเขตอำนาจ” เกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการสำหรับข้อพิพาทจากสัญญา ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน

ข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนเป็นข้อพิพาทที่กฎหมายไทยรับรองให้เป็นข้อพิพาทที่สามารถใช้การอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทได้ โดยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 15 ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่า “ในสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน ไม่ว่าจะเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม คู่สัญญาอาจตกลงให้ใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทได้ และให้สัญญาอนุญาโตตุลาการดังกล่าวมีผลผูกพันคู่สัญญา”

กรณีสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน หากเกิดข้อพิพาทอาจเป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองก็ได้ โดยข้อพิพาทจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองหากเป็นข้อพิพาทจากสัญญาทางปกครองตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งบัญญัติให้ “สัญญาทางปกครอง” หมายถึง “สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ หรือจัดให้มีสาธารณูปโภค หรือแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ”

ประเด็นคำถามที่เกิดขึ้นคือ หากกรณีเป็นการอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนที่เข้าลักษณะเป็นสัญญาทางปกครองแล้ว “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามมาตรา 9 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 จะประกอบไปด้วยศาลใดบ้าง จำเป็นหรือไม่ว่า “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามกฎหมายฉบับนี้จะต้องเป็นศาลปกครองเท่านั้น หรือบทบัญญัติ

ดังกล่าวกำหนดให้เป็นสิทธิของคู่กรณีที่จะเลือกยื่นคำร้องต่อศาลใดก็ได้ในศาล 4 ประเภทที่กำหนดไว้ เพราะในบทบัญญัติดังกล่าวก็ไม่ปรากฏว่ามีการระบุตัดอำนาจของศาลยุติธรรม รวมถึงศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศแต่อย่างใด ในทางกลับกันหากสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนที่เป็นฐานแห่งข้อพิพาทไม่เข้าลักษณะเป็นสัญญาทางปกครองแล้ว คู่กรณีจะใช้สิทธิเลือกศาลปกครองเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ได้หรือไม่ โดยบทบัญญัติดังกล่าวก็ไม่ได้ตัดอำนาจของศาลปกครองแต่อย่างใด

ต่อประเด็นพิพาทเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ดังกล่าวจากการสำรวจคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลพบว่า แนวทางการวินิจฉัยค่อนข้างชัดเจนแล้วในปัจจุบันว่า หากสัญญาที่พิพาทไม่ใช่สัญญาทางปกครอง อันทำให้คดีไม่อยู่ในอำนาจของศาลปกครอง ศาลปกครองก็จะไม่ใช่ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มีตัวอย่างคำวินิจฉัยของคณะกรรมการชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล เช่น คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 49/2562 คดีที่หน่วยงานทางปกครอง ยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการอันเกิดจากข้อพิพาทตามสัญญาจ้างปรับปรุงห้องน้ำชาย-หญิง อาคารสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาคารสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาสำหรับให้บุคลากรของสำนักงานกฤษฎีกาได้ใช้ประโยชน์ คณะกรรมการชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลวินิจฉัยว่า กรณีไม่มีลักษณะจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคโดยตรง หรือมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน หรือแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะถือว่าเป็นสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 อันจะอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครอง คดีนี้จึงเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางแพ่งที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม การบังคับตามคำขอให้คู่ความปฏิบัติตามคำสั่งชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในคดีนี้จึงอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลศาลยุติธรรม (ศาลแพ่ง) มิใช่ศาลปกครอง (ศาลปกครองกลาง)

สำหรับกรณีที่สัญญาพิพาทเข้าลักษณะเป็นสัญญาทางปกครอง คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลได้วินิจฉัยว่า ศาลปกครองเท่านั้นเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัตินี้ มีตัวอย่างคำวินิจฉัยของคณะกรรมการชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลดังนี้

คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 2/2555 กรณีมีข้อพิพาทซึ่งได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ตามบทนิยามในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 คดีจึงอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง ดังนั้นการที่หน่วยงานทางปกครองยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการ

อันเกิดจากข้อพิพาทตามสัญญาทางปกครอง (สัญญาจ้างงานก่อสร้างอาคารปฏิบัติการสถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ) จึงเป็นคดีพิพาทที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (6) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ประกอบมาตรา 9 และมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 55/2565 (ระหว่าง ศาลแพ่งตลิ่งชัน และศาลปกครองกลาง) บริษัทเอกชนซึ่งเป็นคู่กรณีฝ่ายที่ชนะตามคำชี้ขาดยื่นคำร้องต่อศาลแพ่งตลิ่งชัน ขอให้บังคับหน่วยงานของรัฐให้ปฏิบัติตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 42 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ มีประเด็นให้ต้องพิจารณาเรื่องศาลที่มีเขตอำนาจในการบังคับตามคำชี้ขาด คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลเริ่มจากการวินิจฉัยว่า สัญญาจ้างซึ่งเป็นข้อพิพาทตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการเป็นสัญญาทางแพ่งหรือสัญญาทางปกครอง เมื่อวินิจฉัยแล้วว่าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาที่ให้เข้าร่วมจัดทำบริการสาธารณะ อันมีลักษณะเป็นสัญญาทางปกครองตามบทนิยามในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ข้อพิพาทระหว่างผู้ร้องกับผู้คัดค้านตามสัญญาจ้างดังกล่าวจึงเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (4) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน ดังนั้นการที่ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ผู้คัดค้านปฏิบัติตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ อันเกิดจากข้อพิพาทตามสัญญาทางปกครองจึงต้องเสนอต่อศาลปกครองซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้น ตามมาตรา 9 ประกอบมาตรา 42 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

เมื่อคดีอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง โดยหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 การฟ้องคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองชั้นต้นใด ต้องยื่นฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้นที่ผู้ฟ้องมีภูมิลำเนาหรือมูลคดีเกิดขึ้นในศาลเขตศาลชั้นต้นนั้น (มาตรา 47) ซึ่งเขตอำนาจศาลปกครองชั้นต้นอันได้แก่ ศาลปกครองกลางและศาลปกครองชั้นต้นในส่วนภูมิภาคเป็นไปตามมาตรา 8 และ มาตรา 94 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ตามลำดับ² สำหรับการยื่นคำร้องขอให้บังคับหรือเพิกถอนคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการต่อศาลปกครองชั้นต้นที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาก็จะสอดคล้องกับศาลที่มีเขตอำนาจอีกเงื่อนไขหนึ่งตามมาตรา 9 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้แก่ “ศาลที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล” อีกด้วย

---

² อำนวย เจริญชีวินทร์, คำอธิบายการฟ้องและการดำเนินคดีในศาลปกครอง ภาค 1 เขตอำนาจศาล. (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2564).

มีข้อสังเกตว่า กรณีเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (6) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 กล่าวคือ “คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง” ศาลปกครองมีอำนาจทั้งในกรณีการเพิกถอนหรือบังคับตามคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการ และการช่วยเหลืออื่น ๆ ระหว่างการพิจารณาคดีด้วย กรณีสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน มีข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการ ให้ดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยสถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ศาลปกครองกลางมีอำนาจให้การช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ในฐานะ “ศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาล” ตัวอย่างเช่น

- คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 685/2550 ระหว่าง บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) (ผู้ร้อง) และ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ผู้คัดค้าน) ซึ่งเป็นกรณีผู้ร้องขอให้ศาลปกครองตั้งอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 18 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

- คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ค.1/2559 กรณีคำร้องอุทธรณ์คำสั่งศาลปกครองกลาง ยกคำร้องคัดค้านอนุญาโตตุลาการในประเด็นเรื่องความเป็นกลางและอิสระตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

- คำสั่งศาลปกครองกลาง คดีหมายเลขดำที่ 1303/2561 คดีหมายเลขแดงที่ 993/2562 กรณีหน่วยงานของรัฐ (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขุนนา) ยื่นคำร้องขอให้ศาลปกครองกลาง แต่งตั้งอนุญาโตตุลาการฝ่ายผู้คัดค้าน ตามมาตรา 18 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ ศาลปกครองกลางวินิจฉัยว่า เนื่องจากข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญานี้เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง และเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (6) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ประกอบกับการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการในข้อพิพาทของสถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร จึงอยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองกลาง ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

กรณีสัญญาพิพาทมีลักษณะเป็นสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 แต่ในระหว่างกระบวนการอนุญาโตตุลาการ คู่พิพาทได้เคยขอให้ศาลแพ่งออกคำสั่งเพื่อช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ เช่น ออกหมายเรียกบุคคลให้มาเป็นพยานแก่อนุญาโตตุลาการ การตั้งประธานอนุญาโตตุลาการ ฯลฯ ในฐานะ “ศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาล” ต่อมาเมื่อข้อพิพาทเกี่ยวกับศาลที่มีเขตอำนาจ

ในชั้นการบังคับหรือเพิกถอนคำชี้ขาดว่าเป็นศาลปกครองในฐานะ “ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้น” หรือ ศาลยุติธรรมซึ่งได้เคยมีบทบาทในกระบวนการอนุญาโตตุลาการมาก่อนหน้าแล้ว สำหรับประเด็นดังกล่าว คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 24/2559 ได้เคยวินิจฉัยเกี่ยวกับ ข้อพิพาทจากสัญญาวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติระหว่าง บริษัทปตท.ฯ กับ บริษัทนาแคปฯ บริษัทนาแคปฯ เสนอข้อพิพาทต่อสถาบันอนุญาโตตุลาการสำนักกระับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม อนุญาโตตุลาการวินิจฉัยให้บริษัทปตท.ฯ ชำระค่าจ้างแก่บริษัทนาแคปฯ แต่บริษัทปตท.ฯ ไม่ชำระ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของบริษัทนาแคปฯ จึงยื่นคำร้องขอให้ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ มีประเด็นให้ต้องพิจารณาว่าคดีอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองหรือศาลยุติธรรม มีข้อสังเกตว่าคดีนี้เป็นข้อพิพาทจากสัญญาวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติซึ่งถือเป็นสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ศาลที่มีเขตอำนาจตามปกติเหนือคดีจึงได้แก่ ศาลปกครอง แต่เนื่องจากในชั้นพิจารณาของอนุญาโตตุลาการ คู่ความได้เคยขอให้ศาลแพ่งออกหมายเรียกบุคคลมาให้เป็นพยานแก่อนุญาโตตุลาการและมีคำสั่งแต่งตั้งประธานอนุญาโตตุลาการให้แก่คู่ความมาก่อนแล้ว จึงวินิจฉัยว่าศาลแพ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ โดยให้เหตุผลว่า ศาลแพ่งเป็น “ศาลที่ใช้อำนาจเหนือคดีนี้มาโดยตลอด” ประกอบกับเป็นศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาลตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 คดีจึงอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ต่อมาเมื่อมีแนวคำวินิจฉัยที่กลับแนวคำวินิจฉัยดังกล่าวใน คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 112/2561 (ระหว่าง ศาลแพ่ง และ ศาลปกครองกลาง) เมื่อสัญญาที่พิพาท คือ สัญญาจ้างก่อสร้างอาคารอุบัติเหตุและฉุกเฉิน โรงพยาบาลหัวหิน ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ดังนั้นกรณีบริษัทเอกชนซึ่งเป็นคู่กรณีทีขณะตามคำชี้ขาดยื่นคำร้องต่อศาลแพ่ง ขอให้บังคับหน่วยงานของรัฐ (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) ให้ปฏิบัติตามคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการอันสืบเนื่องมาจากสัญญาทางปกครอง จึงเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (4) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง ถึงแม้ในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการ คู่ความได้เคยร้องขอให้ศาลแพ่งออกหมายเรียกบุคคลให้มาเป็นพยานแก่อนุญาโตตุลาการ ในฐานะ “ศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาล” มาแล้ว แต่คำวินิจฉัยนี้ได้เน้นย้ำถึง “เจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลในระบบศาลคู่เป็นสำคัญยิ่งกว่าเขตอำนาจศาลที่ได้มีการออกหมายเรียกบุคคลให้มาเป็นพยานแก่อนุญาโตตุลาการ” ทั้งนี้เพื่อให้ “ประชาชนได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีจากศาลที่มีความเชี่ยวชาญในคดีพิพาทนั้นๆ” ประกอบกับ

การที่ผู้คัดค้าน (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) ได้ยื่นคำร้องให้เพิกถอนคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการดังกล่าวต่อศาลปกครองเพชรบุรีไว้ด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวประกอบกัน คณะกรรมการชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลจึงวินิจฉัยว่า ศาลที่มีเขตอำนาจในชั้นการบังคับคำชี้ขาดคือศาลปกครอง มิใช่ศาลยุติธรรม

2. เขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศในคดีอนุญาโตตุลาการ

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เป็นหนึ่งในศาลชำนาญพิเศษที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณา คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ) เพื่อพิจารณาคดีที่มีลักษณะเฉพาะ โดยมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดเขตอำนาจศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ตามประเภทหรือเนื้อหาของข้อพิพาท (Subject matter jurisdiction) ไว้สำหรับคดีดังต่อไปนี้

- 1) คดีอาญาเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร
- 2) คดีอาญาเกี่ยวกับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 271 ถึงมาตรา 275
- 3) คดีแพ่งเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และคดีพิพาทตามสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ
- 4) คดีแพ่งอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 271 ถึงมาตรา 275
- 5) คดีแพ่งเกี่ยวกับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า หรือตราสารการเงินระหว่างประเทศ หรือการให้บริการระหว่างประเทศ การขนส่งระหว่างประเทศ การประกันภัยและนิติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 6) คดีแพ่งเกี่ยวกับเลตเตอร์ออฟเครดิตที่ออกเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมตาม (5) การส่งเงินเข้ามาในราชอาณาจักรหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักร ทรัพย์สินชี้ที่ รวมทั้งการประกันเกี่ยวกับกิจการดังกล่าว
- 7) คดีแพ่งเกี่ยวกับการกักเรือ
- 8) คดีแพ่งเกี่ยวกับการทุ่มตลาด และการอุดหนุนสินค้าหรือการให้บริการจากต่างประเทศ

9) คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่เกี่ยวกับข้อพิพาทในการออกแบบวงจรรวม การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ชื่อทางการค้า ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสินค้า ความลับทางการค้าและการคุ้มครองพันธุ์พืช

10) คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

11) คดีแพ่งเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทตาม (3) ถึง (10)

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 จึงไม่ปรากฏว่าศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นหนึ่งในศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ต่อมามีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 โดยในมาตรา 9 ได้บัญญัติให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางและศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาคเป็นศาลที่มีเขตอำนาจเพิ่มเติม ทำให้เกิดคำถามว่า พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติเพิ่มเติมเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจากมาตรา 7(11) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ เพื่อให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีเขตอำนาจเกี่ยวกับคดีอนุญาโตตุลาการทั้งหมด อันเป็นการกำหนดให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นศาลพิเศษมีเขตอำนาจเหนือกระบวนการอนุญาโตตุลาการทั้งหมดหรือไม่ เพราะหากถือว่าศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีเขตอำนาจในฐานะ “ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการ” เช่นเดียวกับศาลปกครอง แต่เพราะเหตุใด มาตรา 9 จึงบัญญัติถึงศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศไว้โดยชัดแจ้ง แต่ไม่ได้บัญญัติถึงศาลปกครองไว้ด้วย³

ในประเด็นนี้ได้มี คำวินิจฉัยประธานศาลฎีกาที่ ทก.23/2549 วินิจฉัยเกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศว่า “ลักษณะของสัญญาระหว่างผู้ร้องกับผู้คัดค้านทั้งสี่ดังกล่าวเป็นเพียงสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง ไม่ใช่สัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ หรือสัญญาซื้อขายตราสารการเงินระหว่างประเทศ เมื่อคดีนี้ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้บังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการซึ่งวินิจฉัยข้อพิพาทตามสัญญาดังกล่าว คดีตามคำร้องของผู้ร้องจึงมิใช่คดีแพ่งเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทตามสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ หรือสัญญาซื้อขายตราสารการเงินระหว่างประเทศ อันอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาล

³ ธวัชชัย สุวรรณพานิช, คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545. หน้า 72

ทรัพย์สินทางปัญญาฯ ตามพ.ร.บ. จัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ พ.ศ. 2539 มาตรา 7(11) ประกอบด้วยมาตรา 7(5) ประกอบพ.ร.บ. อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 9 คดีนี้จึงไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ”

คำวินิจฉัยดังกล่าวจำกัดอำนาจศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาโตตุลาการให้มีเขตอำนาจเหนือคดีที่โดยเนื้อหาแล้วอยู่ในเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเท่านั้น กล่าวคือ ในฐานะ “ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้น” ดังนั้นหากคู่กรณีเลือกใช้อำนาจอนุญาโตตุลาการในคดีแพ่งทั่วไปหรือคดีที่อาจอยู่ในเขตอำนาจของศาลชำนาญพิเศษอื่นแทนกระบวนการทางศาล ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศก็ไม่ใช่ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจึงไม่มีอำนาจบังคับตามคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการในกรณีข้อพิพาทไม่ได้อยู่ในเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศแต่อย่างใด ดังนั้นจากคำวินิจฉัยนี้จึงสรุปได้ว่า ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ไม่ได้อยู่ในสถานะของศาลที่มีเขตอำนาจเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการเป็นการทั่วไปที่คู่กรณีไม่ว่ามีข้อพิพาทลักษณะใดก็สามารถเลือกศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศให้เป็นศาลที่มีอำนาจตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้

3. “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ในการช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ กับข้อพิจารณาเรื่อง “สถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ” (Place of Arbitration)

สถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) มีความสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการอนุญาโตตุลาการโดยเฉพาะในกรณีที่การอนุญาโตตุลาการมีลักษณะระหว่างประเทศ เนื่องจากถือเป็นสถานที่ดำเนินการอนุญาโตตุลาการในเชิงนิติบัญญัติ (Judicial seat of arbitration) ซึ่งมีผลเป็นการกำหนดกฎหมายที่ใช้บังคับกับกระบวนการอนุญาโตตุลาการ (*lex arbitri*)⁴ เช่น หากกำหนดให้ประเทศไทยเป็นสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ก็จะเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับกระบวนการอนุญาโตตุลาการนั้น แต่หากกำหนดให้ประเทศสิงคโปร์เป็นสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ ในกรณีที่เป็นการอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ International Arbitration Act (IAA) 1994 ก็จะเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับกระบวนการอนุญาโตตุลาการ เป็นต้น ความสำคัญประการต่อมาคือ เป็นสถานที่

⁴ ไชยวัฒน์ บุนนาค, อนุญาโตตุลาการ : ทฤษฎีและปฏิบัติ. (กรุงเทพมหานคร: ทริพย์สุรีย์, 2552), หน้า 114.

ที่กฎหมายถือว่าได้มีการทำคำชี้ขาด⁵ ดังนั้นศาลของประเทศดังกล่าวจึงมีอำนาจในการเพิกถอนคำชี้ขาดนั้น ๆ ได้ และใช้ในการวินิจฉัยสถานะของความเป็นคำชี้ขาดที่ทำขึ้นในต่างประเทศ (Foreign arbitral award) อันจะอยู่ในขอบเขตสภาพบังคับของอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับนับถือและการบังคับตามคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ 1958 (อนุสัญญานิวยอร์ค) นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้ การเลือกสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการในประเทศใดจะมีผลทำให้ศาลของประเทศนั้นมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและให้ความช่วยเหลือแก้ไขข้อขัดข้องต่าง ๆ แก่กระบวนการอนุญาโตตุลาการอีกด้วย⁶

โดยกฎหมายการอนุญาโตตุลาการ ทั้ง ในมาตรา 26 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545⁷ และ มาตรา 20 UNCITRAL Model Arbitration Law⁸ ก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการไว้โดยรับรองหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนาของคู่พิพาทในการเลือกสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ และมีแนวทางการกำหนดสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ

⁵ มาตรา 37 วรรคสาม พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 “คำชี้ขาดต้องระบุวันและสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 26 วรรคหนึ่ง และให้ถือว่าคำชี้ขาดดังกล่าวได้ทำขึ้น ณ สถานที่เช่นนั้น” ซึ่งสอดคล้องกับ Article 31(3) of UNCITRAL Model Arbitration Law “The award shall state its date and the place of arbitration as determined in accordance with article 20(1). The award shall be deemed to have been made at that place.

⁶ Frank-Bernd Weigand and Antje Baumann, *Practitioner’s Handbook on International Commercial Arbitration*, (Oxford University Press, 2019), p. 1495 ; ธวัชชัย สุวรรณพานิช, *คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545*, หน้า 208

⁷ มาตรา 26 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 “คู่พิพาทอาจตกลงกำหนดสถานที่ในการดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการไว้ก็ได้ ในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงเช่นนั้น ให้คณะอนุญาโตตุลาการกำหนดสถานที่โดยคำนึงถึงสภาพแห่งข้อพิพาท และความสะดวกของคู่พิพาท

ในกรณีที่คู่พิพาทมิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น คณะอนุญาโตตุลาการอาจกำหนดสถานที่อื่นใดนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ตามวรรคหนึ่งเพื่อดำเนินการปรึกษาหารือ เพื่อสืบพยานบุคคล ผู้เชี่ยวชาญหรือคู่พิพาท หรือเพื่อตรวจสอบวัตถุ สถานที่หรือเอกสารใด ๆ ก็ได้”

⁸ Article 20 of UNCITRAL Model Arbitration Law

Place of Arbitration

(1) The parties are free to agree on the place of arbitration. Failing such agreement, the place of arbitration shall be determined by the arbitral tribunal having regard to the circumstances of the case, including the convenience of the parties.

(2) Notwithstanding the provision of paragraph (1) of this article, the arbitral tribunal may, unless otherwise agreed by the parties, meet at any place it considers appropriate for consultation among its members, for hearing witnesses, experts or the parties, or for inspection of goods, other property of documents.

ไว้ในกรณีที่คุณพิพาทมิได้กำหนดไว้ รวมถึงรับรองไว้อย่างชัดเจนว่าสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) อาจแตกต่างจาก สถานที่ดำเนินกระบวนการพิจารณา หรือ “place of hearing” ก็ได้ โดยข้อบังคับสถาบันอนุญาโตตุลาการต่าง ๆ รวมถึง UNCITRAL Arbitration Rules ข้อ 18 ก็กำหนดสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว

จึงนำมาสู่คำถามที่ว่า “ศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาล” ตามมาตรา 9 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 หมายความว่าเฉพาะกรณีที่ “สถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ” (Place of arbitration) อยู่ในประเทศไทยหรือไม่ หรือศาลไทยมีอำนาจให้ความช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการทุกกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอถึงแม้ว่ากระบวนการอนุญาโตตุลาการนั้นจะมีสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการอยู่ในต่างประเทศก็ตาม ซึ่งกรณีดังกล่าวก็มีความเป็นไปได้ในทางทฤษฎีกล่าวคือ ถึงแม้กระบวนการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอาจเกิดขึ้นในประเทศไทยในรูปแบบ Ad hoc Arbitration หรือเป็นการใช้บริการสถาบันอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย แต่คู่กรณีหรือคณะอนุญาโตตุลาการอาจเลือกกำหนดสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) ให้อยู่ในประเทศอื่นก็ได้ ในกรณีดังกล่าวศาลไทยจะเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ในการให้ความช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ เช่น การตั้งประธานอนุญาโตตุลาการ การคัดค้านอนุญาโตตุลาการ ฯลฯ ได้หรือไม่

ต่อประเด็นดังกล่าว กฎหมายว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการของไทยไม่ได้บัญญัติเรื่องขอบเขตบังคับกฎหมายทางภูมิศาสตร์ไว้¹⁰ แต่หากตีความโดยเทียบเคียงจากบทบัญญัติของ UNCITRAL Model Arbitration Law พบว่าศาลที่มีอำนาจในการให้การช่วยเหลือกระบวนการ

⁹ ตัวอย่าง เช่น

- ข้อบังคับสำนักงานศาลยุติธรรมว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ สถาบันอนุญาโตตุลาการ (TAI) ข้อ 31

“เว้นแต่คู่พิพาทจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้ถือว่าสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร แต่เมื่อคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมแห่งคดี คณะอนุญาโตตุลาการอาจกำหนดสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการเป็นสถานที่แห่งอื่นก็ได้

คณะอนุญาโตตุลาการอาจกำหนดสถานที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อดำเนินการปรึกษาหารือเพื่อสืบพยานบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญ หรือเพื่อตรวจสอบวัตถุ สถานที่หรือเอกสารใด ๆ ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการพิจารณา คณะอนุญาโตตุลาการอาจกำหนดให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางจอภาพ หรือวิธีการอื่นตามที่เห็นสมควร”

- ข้อบังคับสถาบันอนุญาโตตุลาการว่าด้วยการให้ใช้ข้อบังคับสถาบันอนุญาโตตุลาการว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2558 (THAC) ข้อ 49

“ในกรณีที่คู่พิพาทมิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ให้ราชอาณาจักรไทยเป็นสถานที่ทำอนุญาโตตุลาการ คณะอนุญาโตตุลาการอาจมีคำสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งหมดหรือแต่บางส่วนนอกราชอาณาจักรก็ได้ เมื่อได้คำนึงถึงสภาพแห่งข้อพิพาททั้งปวงแล้วเห็นว่าการพิจารณาคดีนอกราชอาณาจักรจะสะดวกกว่า”

¹⁰ ธวัชชัย สุวรรณพานิช, คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545, หน้า 46.

อนุญาโตตุลาการจะต้องเป็นศาลของประเทศที่เป็นสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) เท่านั้น โดยหลักการที่ปรากฏใน UNCITRAL Model Arbitration Law 1985 Art 1(2) คือการให้กฎหมายการอนุญาโตตุลาการของรัฐหนึ่ง ๆ ใช้บังคับเฉพาะกรณีที่เกิดที่สถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) อยู่ในรัฐนั้นเท่านั้น โดยได้บัญญัติยกเว้นหลักการดังกล่าวเพื่อให้กฎหมายอนุญาโตตุลาการใช้บังคับกับกรณีที่สถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการอยู่ในต่างประเทศไว้เพียง 4 กรณี ได้แก่ มาตรา 8 เรื่องการบังคับสัญญาอนุญาโตตุลาการ มาตรา 9 เรื่องมาตรการชั่วคราวโดยศาล มาตรา 35 และ มาตรา 36 เรื่องการบังคับคำชี้ขาด¹¹ ซึ่งไม่ปรากฏกรณีการให้ความช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการโดยศาลแต่อย่างใด

สำหรับกรณีศาลที่มีเขตอำนาจเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวก่อนคำชี้ขาด หรือการขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุหรือออกหมายเรียกพยานบุคคล สำหรับข้อพิพาทที่มีลักษณะระหว่างประเทศ โดยมากมักเลือกดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการในประเทศที่ไม่ใช่ประเทศของคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ในกรณีที่คู่พิพาทต้องการให้ศาลของรัฐมีคำสั่งเรื่องมาตรการชั่วคราว คำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุหรือออกหมายเรียกพยานบุคคล มักต้องกระทำในรัฐที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีทรัพย์สินหรือตั้งสถานที่ทำการอยู่ ซึ่งประเทศดังกล่าวอาจไม่ใช่สถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) ตัวอย่างเช่น กรณีสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการอยู่ที่ประเทศสิงคโปร์ แต่คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งต้องการให้ศาลไทยมีคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวหรือมีคำสั่งเรียกพยานเอกสาร ศาลไทยจะเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ได้หรือไม่

ต่อประเด็นดังกล่าว พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ไม่ได้ให้คำตอบเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน สำหรับบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรการชั่วคราวก่อนมีคำชี้ขาดโดยศาลของรัฐ มาตรา 16¹² ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งใช้วิธีการชั่วคราวเพื่อคุ้มครอง

---

¹¹ Article 1(2) of UNCITRAL Model Arbitration Law 1985 “The provisions of this Law, except articles 8, 9, 35 and 36, apply only if the place of arbitration is in the territory of this State.”

¹² มาตรา 16 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

“คู่สัญญาที่ได้ทำสัญญาอนุญาโตตุลาการไว้อาจยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ให้มีคำสั่งใช้วิธีการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของตนก่อน หรือขณะดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการได้ ถ้าศาลเห็นว่ากระบวนการพิจารณานั้นหากเป็นการพิจารณาของศาลแล้วศาลทำให้ได้ก็ให้ศาลจัดการให้ตามคำร้องนั้น ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาล ในส่วนที่เกี่ยวกับการนั้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

คู่สัญญาที่ได้ทำสัญญาอนุญาโตตุลาการไว้อาจยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ให้มีคำสั่งใช้วิธีการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของตนก่อน หรือขณะดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการได้ ถ้าศาลเห็นว่ากระบวนการพิจารณานั้นหากเป็นการพิจารณาของศาลแล้วศาลทำให้ได้ก็ให้ศาลจัดการให้ตามคำร้องนั้น ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาล ในส่วนที่เกี่ยวกับการนั้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

ประโยชน์ของตนแม้ในกรณีที่มีการทำสัญญาอนุญาโตตุลาการไว้ทั้งก่อนและขณะดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ บทบัญญัติดังกล่าวให้การรับรองเพียงว่าความมีอยู่ของสัญญาอนุญาโตตุลาการไม่ตัดสิทธิคู่พิพาทที่ยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งใช้วิธีการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของตน และจากการที่มาตรา 16 วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งตามคำร้องดังกล่าวแล้ว ถ้าคู่สัญญาฝ่ายที่ยื่นคำร้องมิได้ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดให้ถือว่าคำสั่งนั้นเป็นอันยกเลิกเมื่อครบกำหนดดังกล่าว” ถึงแม้ว่ามาตรา 16 จะไม่ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะอย่างชัดเจน แต่จากถ้อยคำของบทบัญญัติดังกล่าวสามารถตีความได้ว่าการยื่นคำร้องขอต่อศาลในกรณีดังกล่าวนี้ไม่ถือว่าเป็นการสละข้อตกลงอนุญาโตตุลาการแต่อย่างใด ส่วนประเด็นว่าศาลไทยสามารถเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ในกรณีที่สถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) อยู่ในต่างประเทศ หรือไม่นั้น นักกฎหมายไทยมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ศาลไทยเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ในกรณีดังกล่าวได้ เนื่องจากหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินที่อยู่ในประเทศไทยศาลไทยเท่านั้นที่จะมีอำนาจสั่ง¹³ ซึ่งสอดคล้องกับ UNCITRAL Model Arbitration Law ทั้งฉบับปี 1985¹⁴ และ 2006¹⁵ ซึ่งโดยหลักกำหนดขอบเขตสภาพบังคับของกฎหมายอนุญาโตตุลาการให้ใช้บังคับเฉพาะกรณีที่สถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) อยู่ในดินแดนของรัฐนั้น ๆ เท่านั้น แต่ได้ระบุข้อยกเว้นเอาไว้บางประการ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ ข้อ 9 เกี่ยวด้วย “สัญญาอนุญาโตตุลาการและวิธีการชั่วคราวโดยศาลของรัฐ” (Arbitration agreement and interim measures by court) นอกจากนี้ใน UNCITRAL Model Arbitration Law 2006 ซึ่งมีการปรับปรุงเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวไว้เป็นจำนวนมาก Article 17J. Court-ordered interim measures¹⁶ ได้ระบุเกี่ยวกับอำนาจของศาลของรัฐไว้อย่างชัดเจนว่าศาลของรัฐมีอำนาจสั่งเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวไม่ว่า

¹³ รัชชัย สุวรรณพานิช, คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545, หน้า 108. ; ไชยวัฒน์ บุนนาค, อนุญาโตตุลาการ : ทฤษฎีและปฏิบัติ, หน้า 66.

¹⁴ Article 1(2) of UNCITRAL Model Arbitration Law 1985 “The provisions of this Law, except articles 8, 9, 35 and 36, apply only if the place of arbitration is in the territory of this State.”

¹⁵ Article 1(2) of UNCITRAL Model Arbitration Law 2006 “The provisions of this Law, except articles 8, 9, 17H, 17 I, 17J, 35 and 36, apply only if the place of arbitration is in the territory of this State.”

¹⁶ Art 17 J. of UNCITRAL Model Arbitration Law 2006

Court-ordered interim measures

“A court shall have the same power of issuing an interim measure in relation to arbitration proceedings, irrespective of whether their place is in the territory of this State, as it has in relation to proceedings in courts. The court shall exercise such power in accordance with its own procedures in consideration of the specific features of international arbitration.”

กระบวนการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration proceedings) จะมีขึ้นในดินแดนของรัฐเจ้าของศาลหรือไม่

สำหรับการออกคำสั่งเรียกพยานนั้น UNCITRAL Model Arbitration Law 2006 มาตรา 27¹⁷ ได้กำหนดให้อยู่ในอำนาจของศาลของรัฐที่มีสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) อยู่ในรัฐเจ้าของศาลนั้นเท่านั้น¹⁸ เนื่องจากผู้ร่างกฎหมายต้นแบบเห็นว่า กระบวนการดังกล่าวในกรณีที่เป็นการขอความช่วยเหลือทางศาลข้ามประเทศนั้นควรต้องดำเนินการในรูปแบบอื่น เช่น อนุสัญญาหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศ มากกว่าในรูปแบบของกฎหมายอนุญาโตตุลาการของรัฐผ่านทางกฎหมายต้นแบบ¹⁹ ดังนั้นการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเรียกพยาน หรือมีคำสั่งให้ส่งเอกสารหรือวัตถุตามมาตรา 33 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545²⁰ นั้น หากตีความถ้อยคำในมาตรา 33 โดยอาศัย UNCITRAL Model Arbitration Law ประกอบย่อมหมายความว่า เป็นกรณีที่ใช้ได้เฉพาะสำหรับการอนุญาโตตุลาการที่มีสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of Arbitration) อยู่ในประเทศไทยเท่านั้น

4. “ศาลที่มีเขตอำนาจ” สำหรับการบังคับคำชี้ขาดที่ทำขึ้นในต่างประเทศ

กรณีมีการดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการที่มีสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of arbitration) ในต่างประเทศ จนกระทั่งคู่พิพาทฝ่ายเสนอข้อพิพาทชนะคดีและได้คำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการแล้ว แต่คู่พิพาทฝ่ายที่แพ้คดีตามคำชี้ขาดไม่ปฏิบัติตามคำชี้ขาดเป็นเหตุ

---

¹⁷ Article 27 of UNCITRAL Model Arbitration Law 2006

Court assistance in taking evidence

“The arbitral tribunal of a party with the approval of the arbitral tribunal may request from a competent court of this State assistance in taking evidence. The court may execute the request within its competence and according to its rules on taking evidence.

¹⁸ Margaret L. Moses. “Judicial Assistance for Arbitration,” in **The Principles and Practice of International Commercial Arbitration**, 87-121 (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), p.119.

¹⁹ Weigand and Baumann, **Practitioner’s Handbook on International Commercial Arbitration**, p. 1516-1517.

²⁰ มาตรา 33 พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 “คณะอนุญาโตตุลาการหรืออนุญาโตตุลาการคนใดคนหนึ่ง หรือคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยความยินยอมของคณะอนุญาโตตุลาการเสียงข้างมาก อาจยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจให้ออกหมายเรียกพยาน หรือมีคำสั่งให้ส่งเอกสารหรือวัตถุใดก็ได้

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าการดำเนินการพิจารณาตามคำร้องตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นการพิจารณาของศาลแล้ว ศาลอาจทำได้ ก็ให้ศาลจัดการให้ตามคำร้องนั้น ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาลในส่วนที่เกี่ยวกับการนั้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

ทำให้ฝ่ายที่ชนะตามคำชี้ขาดต้องขอให้ศาลบังคับตามคำชี้ขาดในประเทศไทย ด้วยเหตุว่าคู่กรณีฝ่ายที่แพ้ตามคำชี้ขาดมีทรัพย์สินที่อาจบังคับได้ในประเทศไทย

สำหรับกรณีคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการที่ขึ้นในต่างประเทศที่นำมาให้บังคับในประเทศไทย ข้อพิพาทจึงเข้าลักษณะเป็นสัญญาระหว่างประเทศ ดังนั้นศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจึงเป็นศาลที่มีอำนาจ ตัวอย่างเช่น คดีหมายเลขดำที่ กค. 89/2562 คดีหมายเลขแดงที่ กค. 68/2563 ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางบังคับคำชี้ขาดคณะอนุญาโตตุลาการแห่งสิงคโปร์ คอมโมดิตี เอ็กซ์เชนจ์ “SICOM” โดยอ้างอิงเขตอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศฯ มาตรา 7(11)

ศาลอื่นที่อาจเป็นศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้คือ “ศาลที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล” ตัวอย่างเช่น คดีหมายเลขดำที่ พ 1091/2563 คดีแดงหมายเลขแดงที่ พ 2381/2563 ศาลจังหวัดสมุทรปราการเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในฐานะศาลที่ผู้คัดค้านมีถิ่นอันเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ (ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ) ซึ่งถือเป็นภูมิลำเนาของผู้คัดค้านตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 68 เป็นศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อบังคับตามคำชี้ขาดคณะอนุญาโตตุลาการ ศูนย์อนุญาโตตุลาการนานาชาติสิงคโปร์ (Singapore International Arbitration Centre-SIAC)

เนื่องจากเป็นคำชี้ขาดที่ทำขึ้นในต่างประเทศในทางปฏิบัติจึงไม่มีศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาล

สำหรับประเด็นเรื่องการเพิกถอนคำชี้ขาดที่ทำขึ้นในต่างประเทศ เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่า ศาลของรัฐที่เป็นสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ (Place of Arbitration) เท่านั้นที่อำนาจในการเพิกถอนคำชี้ขาด ถึงแม้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 จะไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง สำหรับแนวคำพิพากษาของศาลไทยนั้น มีพัฒนาการการตีความที่น่าสนใจกล่าวคือ ได้เคยวินิจฉัยว่าศาลไทยสามารถเพิกถอนคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการที่ทำขึ้นในต่างประเทศได้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขาดบทบัญญัติที่ชัดเจนของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เกี่ยวกับขอบเขตสภาพบังคับทางภูมิศาสตร์ เมื่อไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายไทยกำหนดขอบเขตของอำนาจศาลไทยตามกฎหมายดังกล่าวในเรื่องการเพิกถอนคำชี้ขาดซึ่งทำขึ้นในต่างประเทศ ศาลไทยก็ได้เคยวินิจฉัยว่าศาลไทยมีอำนาจในการเพิกถอนคำชี้ขาดซึ่งทำขึ้นในต่างประเทศ ซึ่งขัดกับหลักการซึ่งได้รับการยอมรับเป็นสากลรวมถึง UNCITRAL Model Arbitration Law ด้วย ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5511-5512/2552 ต่อมาในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13534/2556 ได้ตีความจำกัดขอบเขตว่าศาลไทยสามารถเพิกถอนคำชี้ขาด

ที่เพิ่มขึ้นในต่างประเทศเฉพาะกรณีที่เป็นคำชี้ขาดที่เพิ่มขึ้นในประเทศที่ไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญา
นิวยอร์ก และในท้ายที่สุดโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9476/2558 และ คำพิพากษาศาลฎีกา
ที่ 8539/2560 ก็ได้ตีความกฎหมายอนุญาโตตุลาการของไทยว่าไม่สามารถรับคำร้องขอเพิกถอน
คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางตาม UNCITRAL Model
Arbitration Law จึงไม่มีประเด็นในการพิจารณาเรื่องศาลไทยที่มีเขตอำนาจในการเพิกถอนคำชี้ขาด
ที่เพิ่มขึ้นในต่างประเทศอีกต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวคำวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องกับ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัติ
อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 พบว่า คู่กรณีไม่ได้มีสิทธิเลือก “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามมาตรา 9
โดยอิสระ เนื่องจากขอบเขตอำนาจของศาลตามมาตราดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาบทบัญญัติ
กฎหมายฉบับอื่นประกอบด้วยดังต่อไปนี้

หากข้อพิพาทเป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองตามพระราช
บัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ พ.ศ. 2542 แล้ว ศาลปกครองก็จะ เป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระ
ราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เท่านั้น ดังนั้นศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่าง
ประเทศหรือศาลอื่นในระบบศาลยุติธรรมจึงมักได้รับการวินิจฉัยว่าไม่ใช่ “ศาลที่มีเขตอำนาจ”
ตามพระราชบัญญัตินี้สำหรับคดีลักษณะดังกล่าว

สำหรับคดีที่โดยปกติแล้วต้องอยู่เขตอำนาจของศาลยุติธรรม ศาลต่าง ๆ ในระบบศาล
ยุติธรรมก็ย่อมเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยหากเป็นคดีที่อยู่ในเขต
อำนาจของศาลชำนาญพิเศษต่าง ๆ เช่น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศหรือ
ศาลแรงงาน ศาลดังกล่าวก็ย่อมเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย ทั้งนี้ศาล
ชำนาญพิเศษจะเป็นศาลที่มีเขตอำนาจตามมาตรา 9 เฉพาะกรณีที่ข้อพิพาทนั้นอยู่ในเขตอำนาจ
ของศาลดังกล่าวเท่านั้น ดังนั้น สำหรับคดีแพ่งอื่นทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในเขตอำนาจของศาลทรัพย์สิน
ทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ย่อมไม่สามารถให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้า
ระหว่างประเทศเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามกฎหมายฉบับนี้ได้

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ข้อพิพาทอยู่ในเขตอำนาจของศาลชำนาญพิเศษ เช่น ศาลทรัพย์สิน
ทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ หรือ ศาลแรงงาน มีประเด็นคำถามว่าศาลยุติธรรมธรรมดา
เช่น ศาลแพ่งและศาลจังหวัดต่าง ๆ สามารถเป็น “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัตินี้ได้
หรือไม่ โดยหากพิจารณาถ้อยคำของบทบัญญัติของพระราชบัญญัติดังกล่าว ก็ไม่ปรากฏว่ามีการ

บัญญัติจำกัดขอบเขตอำนาจของศาลยุติธรรมธรรมดาแต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาเรื่องความเหมาะสม สำหรับกรณีที่เป็นการให้ความช่วยเหลือในชั้นการดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ การให้ศาลอื่นที่ไม่ได้มีความเชี่ยวชาญเหนือคดีเป็นศาลที่มีเขตอำนาจตามมาตรา 9 ก็อาจไม่ปรากฏปัญหาแต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เป็นการพิจารณาการเพิกถอนหรือการบังคับคำชี้ขาด การให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีที่มีคำชี้ขาดน่าจะเป็นการเหมาะสมกว่า เนื่องจากในการพิจารณาเหตุเพิกถอนหรือเหตุปฏิเสธการบังคับตามคำชี้ขาดจะต้องใช้ความเข้าใจในบริบทของข้อพิพาท ประกอบด้วย การให้ศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีเช่นศาลชำนาญพิเศษต่าง ๆ เป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาในกรณีดังกล่าวจึงเป็นการเหมาะสมกว่า บทความนี้จึงมีข้อเสนอแนะว่า กฎหมายการอนุญาโตตุลาการของไทย ควรบัญญัติ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ไว้ให้ชัดเจนมากกว่านี้ โดยกำหนด “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ในกรณีที่เป็นการช่วยเหลืออนุญาโตตุลาการ (Support judge, juge d'appui) และ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” สำหรับการเพิกถอนและบังคับตามคำชี้ขาดแยกออกจากกัน อย่างชัดเจน

นอกจากนี้การขาดบทบัญญัติที่ชัดเจนของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เกี่ยวกับขอบเขตสภาพบังคับทางภูมิศาสตร์ ส่งผลให้เกิดประเด็นคำถามทางกฎหมายและข้อพิพาทเกี่ยวกับ “ศาลที่มีเขตอำนาจ” ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวในกรณีที่การอนุญาโตตุลาการมีลักษณะระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการให้ความช่วยเหลือแก่กระบวนการอนุญาโตตุลาการที่มีสถานที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการอยู่ในต่างประเทศ เช่น การขอให้ศาลไทยสิ่งเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราว และการออกคำสั่งเรียกพยาน เป็นต้น

บทความนี้มีข้อเสนอแนะว่า พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ควรกำหนดขอบเขตสภาพบังคับทางภูมิศาสตร์ให้ชัดเจนในลักษณะเดียวกันกับกฎหมายต้นแบบเพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลไทยในการอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ สำหรับเขตอำนาจระหว่างศาลภายในประเทศก็ควรกำหนดเขตอำนาจระหว่างศาลยุติธรรมและศาลปกครอง และของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งกำหนดศาลที่มีเขตอำนาจในขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ และในการเพิกถอนหรือบังคับคำชี้ขาดให้มีความชัดเจน